

SÚČASNÝ SLOVAKISTICKÝ VÝSKUM NA FILOZOFICKEJ FAKULTE KATOLÍCKEJ UNIVERZITY V RUŽOMBERKU

Viera Kováčová

*Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta
Hrabovská cesta 1B, Ružomberok
E-mail: viera.kovacova@ku.sk*

KOVÁČOVÁ, V. (2023): Current Research in Slovak Linguistics at the Faculty of Arts and Letters, Catholic University in Ružomberok. In: *Slovenská reč*, 88/3, 180 – 191.

Abstract: The study maps the scholarly research activities of the Department of Slovak Language and Literature of the Faculty of Arts and Letters of the Catholic University in Ružomberok with a focus on the results achieved within the framework of Slovak studies linguistic research in the years 2018 – 2023. The department is an institution with a mature, clearly formed research profile in the field of phraseology and didactics of Slovak as a mother tongue. In the field of phraseological research, the study approaches projects focused on biblical phraseology. Part of the text is, on the one hand, a description of the main publication outputs, which were the results of completed research of an international nature; on the other, an outline of the expected contribution of the current research, in which an interdisciplinary linguistic-theological approach is used in the analysis of biblical idioms and their motivational basis. In the field of didactics of Slovak as a mother tongue, the study presents key publications that reflect not only the history and current state of teaching Slovak, but (in relation to new challenges and perspectives in the European context) also outline certain prognoses and visions for this educational field. In further parts of the text, the research plans of the department towards the future are presented and its particularities and research focus are emphasized.

Keywords: Catholic University in Ružomberok, Faculty of Arts and Letters, Slovak linguistics, phraseological research, biblical phraseology, didactics of Slovak as a mother tongue.

Článok v skratke:

- Príspevok mapuje vedeckovýskumnú činnosť Katedry slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, zameriavajúc sa na výsledky dosiahnuté v oblasti lingvistického výskumu i v oblasti didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka za časové obdobie 2018 – 2023.
- Pracovisko sa dlhodobo výskumne profiluje predovšetkým v oblasti frazeológie, novšie s osobitným zreteľom na biblickú frazeológiu, a to aj v medzinárodnom porovnávacom kontexte. Aktuálne prebiehajúci výskum rozširuje doterajšie bádania o interdisciplinárny lingvisticko-teologický prístup.
- Oblasť teórie vyučovania slovenského jazyka reaguje na progresívny rozvoj aplikovanej lingvistiky. Publikované práce didaktického zamerania reflektujú nielen históriu a súčasný stav vyučovania slovenčiny ako materinského jazyka, ale – vo vzťahu k novým výzvam a perspektívam v európskom kontexte – načrtávajú pre túto edukačnú oblasť aj isté prognózy a vízie.

1. ÚVOD

Príspevok má charakter prehľadovej štúdie, ktorá syntetizujúcim spôsobom predstavuje vedeckovýskumnú činnosť Katedry slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku (ďalej KSJL FF KU¹) so zameraním na lingvistický výskum slovakistického (širšie i slavistického) charakteru a na oblasť didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka. V intenciách koncepcie monotematického čísla Slovenskej reči štúdia mapuje výsledky dosiahnuté v rokoch 2018 – 2023, približuje v súčasnosti riešené výskumné projekty (časť 3) a perspektívne načrtáva ďalšie výskumné výzvy pracoviska (časť 4). Vedeckovýskumná profilácia katedry s výraznou frazeologickou a didaktickou orientáciou (konkretizačne predstavená v časti 3.1 a 3.2 príspevku) sa v prípade potreby vysvetľujúco zasadzuje aj do širšieho výskumného a časového kontextu. Pohľadu na vedeckovýskumné aktivity predchádza stručné predstavenie histórie pracoviska (časť 2).

2. INŠTITUCIONÁLNE DEJINY PRACOVIŠKA V KOCKE

Počiatky KSJL FF KU sú spojené s počiatkami utvárania vysokoškolského akademického prostredia v Ružomberku. V roku 1995 vzniká v tomto meste Pedagogický inštitút sv. Ondreja, ktorý sa v roku 1996 transformuje na Katecheticko-pedagogickú fakultu sv. Ondreja, organizačne začlenenú do sústavy fakúlt Trnavskej univerzity, následne (od r. 1997) Žilinskej univerzity. Na týchto základoch v roku 2000 vzniká Katolícka univerzita v Ružomberku spočiatku tvorená dvoma fakultami – filozofickou a pedagogickou: Katedra slovenského jazyka a literatúry, kreujúca sa v r. 1996 ako pracovisko Katecheticko-pedagogickej fakulty sv. Ondreja, sa tak v roku 2000 v rámci vnútornej univerzitnej štruktúry stáva vedecko-pedagogickým pracoviskom Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity. Inštitučné metamorfózy ružomberského vysokoškolského prostredia nevedli k zásadným zmenám v pedagogickej profilácii katedry – od svojich začiatkov sa toto pracovisko sústreďuje predovšetkým na prípravu budúcich učiteľov slovenského jazyka a literatúry (v bakalárskom i magisterskom stupni).² V priebehu času nemenný názov katedry (katedra slovenského jazyka a literatúry) odkazuje na integrálnosť jej lingvistickej a literárnovednej zložky: na pracovisku teda pôsobili a pôsobia lingvisticky i literárnovedne orientovaní vedecko-pedagogickí pracovníci vrátane špecialistov v oblasti didaktiky materinského jazyka.

¹ Porov. webové sídlo pracoviska.^[1]

² Vráťane poskytovania vzdelávania podľa § 45 ods. 1 zákona č. 138/2019 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (rozšírenie odbornej pedagogickej spôsobilosti pedagogického zamestnanca v ďalšom aprobačnom predmete). V určitom časovom období katedra zabezpečovala aj tzv. jednodborové a medziodborové študijné programy (bakalárske a magisterské študijné programy *slovenský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a literatúra v kombinácii, bakalársky študijný program jazyk a kultúra Slovenska*).

3. VEDECKOVÝSKUNNÁ PROFILÁCIA

KSJL FF KU sa dlhodobo vedecky profiluje predovšetkým v oblasti frazeológie, dialektológie, historickej lingvistiky a didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka. V sledovanom období dochádza k utlmeniu dialektologických a historicko-lingvistických bádateľských aktivít. Tie v predchádzajúcom období – najmä na podloží výskumu zameraného na nárečia areálovo okrajové³ – našli svoje publikačné vyústenie v monografii *Z problematiky archaizmov v slovenských nárečiach (s osobitným zreteľom na sotácke nárečia severovýchodného Zemplína)* (Kováčová 2015), v ktorej sa reliktné vývinové archaizmy analyzujú z dvoch hľadísk: v tom prvom vystupujú ako relikty staršieho vývinového stavu slovenčiny, v tom druhom ako prirodzená, živá a funkčná súčasť konkrétneho nárečového systému. Fakt, že sa na tento výskumný okruh v sledovanom období intenzívnejšie nenadviazalo, súvisí s posilnením frazeologického bádateľského prúdu, sústreďujúceho sa na výskum biblickej frazeológie nielen v slovenských, ale aj medzinárodných reláciách (výskumné práce v rámci grantového projektu VEGA *Biblická frazeológia v interkultúrnom a interjazykovom kontexte*) a na výskum tohto špecifického výraziva v interdisciplinárnom (lingvisticko-teologickom) aspekte (aktuálne riešený grant VEGA *Interkontextovosť biblickej frazeológie*).

3.1. FRAZEOLOGICKÉ VÝSKUMY

3.1.1. Predchádzajúce frazeologické výskumy

Frazeologické výskumy majú vo vedeckovýskumnej činnosti lingvistickej zložky ružomerského pracoviska dominantné postavenie. Frazeologická orientácia má pritom svoje hlbšie korene a iniciálne súvisí s osobnosťou Jozefa Mlacka, v domácej i zahraničnej lingvistickej komunite rešpektovaného slovenského frazeológa, ktorý usmernil výskumný záujem pracovníkov katedry smerom k frazeológii. Štafetu iniciácie frazeologického bádania následne prevzala Dana Baláková,⁴ ktorá sa ukázala ako spiritus agens súčasného výskumu biblickej frazeológie v domácom i širšom medzinárodnom rozmere (pozri ďalej).

Hoci tento príspevok má v súlade s koncepciou monotematického čísla Slovenskej reči zachytiť stav a výsledky výskumu za ostatných niekoľko rokov, na ozrejmienie aktuálnej výskumnej činnosti a hľadísk, z ktorých k frazeologickému fondu autori pristupujú, v tejto časti intencne spravíme aj krátky exkurz mimo sledované obdobie. Dostávame sa k dielu *Vývin súčasnej frazeológie: východiská, podoby, uplatňovanie, akceptácia* (Mlacek – Baláková – Kováčová 2009), vznikajúcemu ako

³ Pozri napr. *Sotácke nárečia severovýchodného Zemplína z aspektu petrifikácie a nivelizácie* (Kováčová 2010).

⁴ Z jej skorších monografických výstupov výberovo spomeňme dielo *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)* (Baláková 2011).

výstup z plnenia grantového projektu VEGA *Dynamické tendencie v súčasnej slovenskej frazeológii*. Monografia popri výskume premenlivosti súčasnej frazeológie (jej zdrojov, druhov, podôb – s následným priemetom týchto poznatkov i do systému frazeologickej terminológie) a uplatňovania týchto premien v jazykovej komunikácii, resp. aj pohybov v súčasných spôsoboch komunikačného uplatňovania frazeológie, približuje aj otázku frazeologickej kompetencie používateľov jazyka. V tejto monografii autori s ohľadom na výskumné potreby prvýkrát predstavujú frazeologickú kompetenciu ako vnútorne diferencovaný fenomén, ktorý zahŕňa jednak úroveň poznania a používania frazém (frazeologická kompetencia v širšom zmysle), jednak primerané porozumenie sémantike frazém prejavujúce sa schopnosťou ich sémantickej interpretácie [frazeologická kompetencia v užšom zmysle (frazeosémantická kompetencia) ako vyšší a špecifický stupeň frazeologickej kompetencie]. Otázka frazeologickej kompetencie (v širšom i užšom zmysle) používateľov jazyka sa následne stáva jednou z nosných výskumných línií pracoviska, a to aj v medzinárodných (slovensko-rusko-nemeckých) porovnávacích súvislostiach a s tematickým zameraním na pôvodom osobitý okruh frazeologických jednotiek – na frazémy biblické (*Nasledije Biblii vo frazeológii*; Baláková – Kováčová – Mokienko 2013).⁵

Monografia *K výskumu biblickej frazeológie* (Baláková – Kováčová 2017) čerpá z výsledkov sociolingvistického výskumu chápania biblickej frazeológie zacieľeného na predstaviteľov dvoch príbuzných kultúrno-jazykových spoločenstiev – slovenského a českého. Porovnávací slovensko-český frazeologický výskum sa uskutočnil v rámci plnenia grantového projektu VEGA *Biblická frazeológia v interkultúrnom a interjazykovom kontexte*. Výskumné zameranie sa v monografii sústreďuje predovšetkým na: a) súčasný stav poznania a uplatňovania biblickej frazeológie v medzigeneračnom i medzijazykovom porovnaní, b) registráciu a interpretáciu kognitívno-pragmatických posunov, ktoré zasahujú sémantickú stránku biblických frazém, c) vzťah frazém k ich pramennému východisku vrátane jeho odrazu v povedomí generácie diferencovaných používateľov jazyka (pocit'ovanie/uvedomovanie si filiací frazém s biblickým prameňom), d) analýzu modifikačného rozmeru frazém (formálno-sémantickú premenlivosť) na príklade súčasných písaných (publicistických a umeleckých) textov.

Kultúrne dedičstvo Biblie vo frazeológii, čiže frazeológia pochádzajúca či vychádzajúca z Biblie, a to práve v reláciách odkryvania jej biblických koreňov a prezentácie tvarovej (formálnej) i sémantickej dimenzie týchto jednotiek, ustálených vo frazeologickom fonde v slovanských i neslovanských jazykov, sa stáva náplňou dieľa *Lepta biblejskej mudrosti* (2019a, 2019b), dvojdielneho medzinárodného slovníka lexikograficky spracúvajúceho vybraný okruh 130 biblických frazém. K iniciátorom

⁵ Monografia vychádza ako výstup zahraničného projektu *Bible and Christianity in Phraseology* financovaného agentúrou Porticula.

jeho vzniku patria traja autori, reprezentujúci tri univerzitné pracoviská: ružomerské (Dana Baláková), petrohradské (Valerij M. Mokienco) a greifswaldské (Harry Walter).⁶ Lexikografický frazeologický projekt padol na úrodnú pôdu, a tak dielo, ktoré pôvodne vznikalo ako produkt slovensko-rusko-nemeckej spolupráce a prinášalo porovnávací pohľad do frazeologického fondu („len“) troch jazykov (ruština, nemčina, slovenčina), nadobudlo široký medzinárodný rozmer. *Lepta biblejskoj mudrosti*, koncipovaná ako *Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyraženíj i aforizmov s sootvetstvijami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach* (Ivanov – Mokienco 2019a, 2019b) prináša porovnávací pohľad do frazeologického fondu až devätnástich jazykov (ruštiny, angličtiny, arménčiny, bieloruštiny, bulharčiny, češtiny, francúzštiny, gruzinčiny, chorvátčiny, macedónčiny, nemčiny, poľštiny, slovenčiny, slovinčiny, srbčiny, španielčiny, švédčiny, taliančiny a ukrajinčiny). V štruktúre heslovej state sa uplatňuje porovnávací model: ruské biblizmy v komparácii s ekvivalentmi v iných jazykoch. Kľúčovým pre predstavenie genézy a životnej cesty tej-ktorej biblickej frazémy je teda vysvetlenie poskytnuté pri ruských jednotkách. V tejto časti sa zachytáva ich sémantická štruktúra, vysvetľujú sa súvislosti s biblickým textom (spolu s citáciou konkrétneho miesta z ruského prekladu Biblie), príp. i so širším historicko-kultúrnym kontextom. V ďalších častiach sa uvádzajú ekvivalenty v jednotlivých jazykoch vrátane citátovej prezentácie príslušných miest biblického textu v tom-ktorom jazyku. V niektorých prípadoch (ak to autori podčastí vyhodnotili ako potrebné) sa upozorňuje na kultúrno-jazykové rozdielnosti (v porovnaní s východiskovým ruským ekvivalentom), napr. v sémantike, sfére používania, vo vzťahu k frekvenčnému či časovému hľadisku. Príslušný slovník má svoj špecifický prínos pre konfrontačnú frazeológiu a výstižne potvrdzuje (v prácach o biblickej frazeológii v porovnávacom aspekte často pripomínanú) skutočnosť, že v prípade biblickej frazeológie sa pohybujeme na osi internacionálne – národné, a teda, že v inventári biblických frazém toho-ktorého spoločenstva sa popri zreteľnom internacionálnom aspekte (biblické frazémy ako internacionalizmy) uplatňuje aj istá národná osobitosť, kultúrno-jazyková špecifickosť, prejavujúca sa napr. rozdielmi v rozsahu inventára frazém s prívlastkom biblické (prítomnosť/nepřítomnosť určitých frazém v istom jazyku) či rozdielmi v komponentovom zložení frazeologických ekvivalentov.

3.1.2. Aktuálne frazeologické výskumy

Ak v predchádzajúcom období vo výskumnom zameraní v prístupe k biblickej frazeológii dominoval medzinárodný porovnávací aspekt, aktuálne i „profutúrne“ má ružomerské pracovisko ambíciu pokračovať vo výskume slovenskej biblickej

---

⁶ Porov. *Lepta biblejskoj mudrosti (Kratkij rusko-slovacko-nemeckij slovar krylatych slov)* (Baláková – Walter – Mokienco 2012).

frazeológie interdisciplinárne, t. j. so zámerným využitím nielen lingvistického (biblické jednotky ako súčasť frazeologickej lexiky), ale aj teologického (pramenné texty ako kánonické texty kresťanského náboženstva) prístupu. V kolektíve riešiteľov aktuálneho grantu VEGA *Interkontextovosť biblickej frazeológie* majú preto svoje zastúpenie bádatelia nielen s lingvistickým (Dana Baláková, Viera Kováčová, Katarína Markovičová), ale aj teologickým (Anton Tyrol) výskumným zameraním. Predpokladaný prínos prebiehajúceho projektu možno predstaviť v nasledujúcich okruhoch:

- Ozrejenie biblických súvislostí a historicko-kritická, jazykovo-sémantická exegeticko-teologická interpretačná analýza biblických textov, s ktorými sú biblické frazémy pramenne zviazané, pomôže pre kultúrno-lingvistické potreby odhaliť sémantické a pragmatické hodnoty analyzovaných jednotiek viažuce sa na biblický kontext.

- Na takto vytvorenom základe je možné funkčne sledovať a explikovať modifikáciu príslušných (sémantických i formálnych) vlastností pri frazeologizácii týchto jednotiek ako jednotiek prekračujúcich pôvodný biblický a náboženský kontext, a teda so zohľadnením ich sekularizačného aspektu (v oblasti významu i vo sfére používania).

- Ďalší benefit plynie z vyššie spomenutého procesu sémantickej sekularizácie a z uplatňovania jednotiek v sekulárnej používateľskej sfére, a to vo vzťahu k ich uplatňovaniu aj ako náboženského výraziva, výraziva typického pre náboženskú komunikačnú sféru: kontext sekularnosti na jednej strane a kontext sakrality na druhej strane umožní zohľadniť i porovnávací aspekt zameraný na významové i hodnotové rozdiely v príslušných komunikačných sférach.

- To, že projekt berie do úvahy historický aj súčasný kontext slovenských prekladov Starého a Nového zákona (so zameraním na – k biblickým frazémam sa viažuce – pramenné pasáže), má svoj prínos i v kultúrno-lingvistickom rozmere (napr. z aspektu prekladových súvislostí, v kontexte kultúrnych dejín slovenského jazyka a kultúrnych dejín slovenskej spoločnosti i v porovnávacom vzťahu ustálenej frazeologickej podoby s biblickým pretextom reflektovaným v starších/novších prekladoch do slovenského jazyka).

- Dôležitú súčasť projektu tvorí analýza písaných textov Slovenského národného korpusu. Tá prináša informácie o aktuálnych spôsoboch uplatňovania biblickej frazeológie v súčasnej komunikácii. Prínos takejto analýzy možno predstaviť z dvoch (navzájom prepojených) hľadísk: analýza používateľského aspektu biblickej frazeológie (frekvencia v komunikátoch ako signál súčasnej živosti frazém) na báze uplatnených realizačných podôb bude príspevkom k problematike textotvorných potencií frazém a typológie zmien pri ich uplatňovaní (formálno-sémantická premenlivosť, variantnosť, aktualizácie...).

- Tým, že projekt funkčne využíva podnety plynúce z uplatňovania biblických frazém v korpusových textoch z diferencovaných komunikačných sfér (napr. texty publicistické, umelecké...) vrátane textov z webového korpusu (jeho súčasťou sú písané texty zo širokého spektra webových portálov, blogov, rozličné komentáre, diskusie, čiže aj texty, v ktorých názory a postoje prispievateľov sú často spojené s emočným hodnotením a expresívnosťou) – zvýrazní sa pri hodnotení prínosu tohto výskumu kognitívno-pragmatický aspekt používateľov jazyka.

Plánovaným hlavným výstupom projektu bude kolektívna monografia. V rámci súčasného štádia riešenia projektu autori doteraz publikovali niekoľko parciálnych výstupov časopiseckého a zborníkového typu.

3.2. OBLASŤ DIDAKTIKY SLOVENČINY AKO MATERINSKÉHO JAZYKA

Slovakistický výskum na KSJL FF KU má i výrazný didaktický rozmer. Aj v tomto prípade pritom platí, že bádateľské zacielenie na oblasť didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka nie je jednorazovou či príležitostnou záležitosťou, ale programovým bádateľským počínom, ktorý sa komplexne a systematicky prejavuje v tvorbe Milana Ligoša V centre výskumnej pozornosti autora sú jednak všeobecné otázky didaktiky materinského jazyka, jednak dynamické činitele vo vyučovaní slovenského jazyka s osobitným zameraním na motivačné rozmery; porov. výber z monografických prác: *Možnosti rozvíjania vnútorných duchovných dynamických síl osobnosti žiaka vo vyučovaní slovenského jazyka* (Ligoš 1999); *Motivačné a duchovné rozmery vyučovania slovenského jazyka* (Ligoš 2003); *Základy jazykového a literárneho vzdelávania I., II.* (Ligoš 2009a, 2009b); *Rozvíjanie motivácie u žiakov vo vyučovaní slovenčiny* (Ligoš a kol. 2011).

V rámci sledovaného obdobia (2018 – 2023) hlavný publikačný výstup ako výsledok teoreticko-aplikačného prístupu predstavuje autorova monografia *Vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka v minulosti, prítomnosti a budúcnosti (Kapitoly z dejín vyučovania slovenčiny s výzvami do budúcnosti)* (Ligoš 2019). Príslušné dielo, ako to naznačuje časová os obsiahnutá v názve, má syntetizujúci charakter: prináša pohľad na dejiny vyučovania slovenčiny od najstarších čias (*minulosť*) až do súčasnosti (*prítomnosť*) s formulovaním istých výziev, perspektív (i autorových očakávaní a odporúčaní), ktoré sa vo vyučovaní slovenčiny roztvárajú (*budúcnosť*). Pohľadom na dejiny vyučovania slovenčiny v syntetickej podobe práca odstraňuje jedno z bielych miest v našom doterajšom poznaní, keďže tejto problematike sa doposiaľ venovala iba fragmentárna a okrajová pozornosť – v tejto súvislosti recenzentka publikácie Eva Vitézová v upútavke na obálke knihy vyzdvihuje pionierstvo práce („na Slovensku zatiaľ nevyšlo dielo takého charakteru“ – zadný obal knihy). Monografia pozostáva z troch kapitol. Prvá kapitola predstavuje dejiny vyučovania slovenského jazyka

v rámci vyčlenených časových období. Kľúčovým momentom pre periodizáciu sa stáva *Ratio educationis*, čiže predstavuje sa staršie obdobie do vydania školského zákona a obdobie od vydania školského zákona – s vnútorným členením na ďalšie historické periódy (po vznik Československej republiky v r. 1918; do začiatku 60. rokov 20. storočia; po súčasnosť). Druhá kapitola na dejiny vyučovania slovenčiny nahliada cez analýzu vybraných pedagogických dokumentov 19. a 20. storočia. Tretia kapitola sa venuje súčasnej koncepcii vyučovania slovenčiny ako materinského jazyka – jej súčasťou sa v závere stáva aj reflexia/vízia vyučovania slovenčiny v perspektíve. Autor príslušné dielo, ktoré koncipuje (ako uvádza ďalšia recenzentka práce Jana Svobodová, porov. zadný obal knihy) nielen ako bádateľ teoretik, ale aj s využitím vlastných skúseností z pôsobenia na rôznych stupňoch a typoch škôl a ktoré vychádza v roku jeho životného jubilea,⁷ vníma aj ako podobu autorského odkazu. Svoje námety (perspektívy a vízie vyučovania slovenčiny) autor člení do troch tematických okruhov. Týkajú sa, ako to v rozhovore o knihe pri odpovedi na otázku zameranú na prognózu vyučovania slovenčiny objasňuje sám autor, „*trilaterálneho konceptu výrazových prostriedkov (aplikujúc univerzálny „kód 3“) a komplexnej štylistiky; využitia poznatkov o sile jazyka a komunikácie; novokoncipovaného využitia výrazovej a komunikačnej kategórie zrozumiteľnosti*“ (rozhovor V. Kováčovej s M. Ligošom, 2019, s. 7). Tieto tematické okruhy sú tak perspektívne aj ďalšími míľnikmi vo výskumnom zameraní M. Ligoša v oblasti teórie vyučovania slovenského jazyka. Aktuálny autorský záujem smeruje k oblastiam prieniku didaktiky slovenčiny ako materinského a cudzieho jazyka (genéza problematiky i výhľad do budúcnosti).⁸

Spomedzi zahraničných publikačných výstupov výberovo spomeňme štúdiu *Continuity of traditional and new tendencies in L1 teaching: A scientific essay on the challenges and projections* (Ligoš 2020), v ktorej sa autor zameriava na základné dimenzie vyučovania materinského jazyka (L1) vo vzťahu k novým výzvam a perspektívam v európskom kontexte. Úvodná časť príspevku reflektuje isté podnety a inšpirácie poľskej odbornej proveniencie. Jadro príspevku sa sústreďuje na štyri základné dimenzie výučby materinského jazyka⁹ na pozadí relevantných vzdeláva-

⁷ Pri tejto príležitosti sa 19. júna 2019 na pôde FF KU uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia *Jazykovedné, literárnovedné a didaktické reflexie*. Toto podujatie ako vedecká zdravica jubilatovi malo širší integračný rozmer: okrem príspevkov odborovodidaktických a pedagogických sa jeho súčasťou stali i príspevky lingvistického i literárnovedného zamerania. Publikačný výstup z tejto konferencie predstavuje zborník *Aspekty literárnovedné a jazykovedné 4* (Baláková – Kováčová 2019).

⁸ Parciálny výstup k tejto problematike tvorí plenárna prednáška M. Ligoša *Prieniky didaktiky slovenčiny ako materinského a cudzieho jazyka (Z genézy problematiky s výhľadom do budúcnosti)*, s ktorou autor vystúpil na medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencii *Horizonty slovakistiky: dávne inšpirácie a nové výzvy*, konanej pri príležitosti 45. výročia výučby slovenčiny na Sliezskej univerzite v Katoviciach (17. – 18. máj 2022).

⁹ 1. referenčný rámec pre vzdelávanie v Európskej únii so zameraním na kompetencie, ktoré človek potrebuje, aby mohol fungovať v 21. storočí; 2. príprava a celoživotné vzdelávanie učiteľov L1

cích dokumentov, súčasných vedeckých poznatkov, autorovho výskumu a autentickej pedagogickej praxe.

4. PERSPEKTÍVY ĎALŠIEHO VÝSKUMU

Ako obsahové zameranie predchádzajúcich častí tohto prehľadu predznačuje, aj prognóza ďalších výskumných snažení na pôde ružomberskej KSJL súvisí predovšetkým s frazeológiou a didaktikou slovenčiny ako materinského jazyka.

Nadväzujúc na časť 3.2., v ktorej sa načrtáva i perspektíva ďalších výskumov v oblasti teórie vyučovania slovenského jazyka, doplníme, že tieto výskumy aktívne využívajú potenciál plynúci z progresívneho rozvoja aplikovanej lingvistiky. Badaateľský záujem v oblasti didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka ťažiskovo cieľi na štyri základné tematické modely, a to:¹⁰

- na ontodidaktické a psychodidaktické rozmery – na podloží kresťanskej kultúrnej antropológie a filozofie kultúry v prieniku základného, aplikovaného a strategicky orientovaného výskumu najmä so zreteľom na stredo európsky vzdelávací priestor,

- na inovatívne koncepčné rozvíjanie teórie a praxe vyučovania slovenčiny ako materinského jazyka na báze trinitárneho modelu sveta, človeka a výchovno-vzdelávacieho procesu,

- na interdisciplinárny a transdisciplinárny pohľad na výučbu materinského jazyka v relácii s komplexnosťou, synergickou integritou a holistickým ústretovým prístupom k žiakovi, opierajúc sa o najnovšie poznatky z jazykovedy, interaktívnej štylistiky a komunikácie a progresívne pedagogicko-didaktické koncepcie,

- na participáciu na kurikulárnej prestavbe výučby slovenského jazyka a literatúry na úrovni konzultácií, diskusných príspevkov a perspektívne aj v rámci riešiteľského tímu projektu KEGA so zámerom kvalitatívnej transformácie a cielenej implementácie v školskej praxi.

Aj budúce frazeologické výskumy majú predchádzajúcimi výskumami zreteľne naznačené kontúry: doterajší výskum v oblasti biblickej frazeológie totiž odkrýva potrebu, aktuálnosť a zároveň aj produktívnosť kognitívneho a pragmatického prístupu. Nevyčerpatel'ný a stále aktuálny zdroj podnetov poskytuje kognitívno-pragmatická paradigma biblickej frazeológie z aspektu používateľov jazyka ako východiska pre vyvodenie empiricky podložených záverov k problematike textotvorných potencií frazém a typológie zmien v kontexte slovenskej frazeologickej teórie. Ako

---

vrátane hodnotenia výsledkov ich práce; 3. vzdelávacie programy a štandardy pre výučbu L1 vrátane nástrojov výstupného merania; 4. komplexné poznávanie, diagnostika a rozvoj osobnosti žiaka, rešpektujúci učebné schopnosti žiaka a využívajúci vplyv výchovno-vzdelávacieho systému a celkových okolností života žiaka.

¹⁰ Za pomoc s touto časťou textu ďakujem M. Ligošovi.

výskumne progresívny sa – na základe aktuálne prebiehajúceho výskumu (pozri časť 3.1.2.) – ukazuje integrovaný lingvisticko-teologický prístup, ktorý jednak umožňuje odborne fundovanú explanáciu sémantických, historicko-kultúrnych a pragmatických hodnôt biblických výrazov a interpretáciu modifikácií, ktoré nastali v sémanticko-výrazovom pláne biblických frazém, jednak zohľadňuje interdisciplinárnosť jednotiek ako prostriedkov patriacich k dvom diferencovaným systémom (súčasť náboženského výraziva vs. súčasť všeobecného frazeologického fondu). Osobitne náročnú výskumnú výzvu predstavuje mapovanie diachronno-synchronných relácií života vybraných biblických frazém. Prospešnosť lexikografického zachytenia biblických frazém vrátane ich motivačného usúvzťažnenia s biblickým prameňom, ktorú na báze vybraných 130 jednotiek dokladá medzinárodný slovník *Lepta biblejskej mudrosti* (pozri časť 2.1.1.), pre budúcnosť roztvára myšlienku jeho pokračovania – ak už nie rovno v porovnávacích nadnárodných reláciách, tak aspoň na úrovni národnej.

5. ZÁVER

Hoci od obdobia vzniku ružomerského pracoviska uplynulo sumárne „už“ 27 rokov, ružomerská KSJL stále patrí v slovenskom akademickom priestore k najmladším vysokoškolským slovakistickým pracoviskám. Napriek svojej relatívnej mladosti sa javí ako pracovisko s vyzretou, zreteľne sformovanou bádateľskou profiláciou v oblasti frazeológie a didaktiky slovenčiny ako materinského jazyka. V týchto výskumných oblastiach sa kontinuitne prejavujú i kontakty so zahraničnými pracoviskami: pri didaktike materinského jazyka ide najmä o nemeckú a poľskú súčinnosť; v rámci frazeologického výskumu má ružomerská strana svojich výskumných partnerov v česko-rusko-nemeckom univerzitnom prostredí, vďaka čomu výskumné aktivity a ich výsledky disponujú širším internacionálnym a porovnávacím rozmerom. Keďže Katolícka univerzita v Ružomberku patrí medzi konfesijné verejné vysoké školy, pracovníci KSJL FF KU výskumne siahajú i po témach, ktoré reflektujú interdisciplinárne lingvisticko-teologické súvislosti a inšpirácie. V oblasti teórie vyučovania slovenského jazyka spomeňme napr. výskumnú líniu, ktorá „roztvára i aplikuje nový prístup k vyučovaniu slovenčiny na podloží univerzálneho kódu 3 v relácii s plnou pravdou o človeku, svete a Bohu (LÁSKE s presahom do nekonečna), čo koreluje s identitou, poslaním a profiláciou katolíckej univerzity v aktuálnom nastavení podľa konštitúcie *Ex corde Ecclesiae*“ (Ligoš 2023, rukopis). Vo frazeologickej oblasti sa tieto lingvisticko-teologické presahy najzreteľnejšie ukazujú vo výskumnom zameraní na biblické frazémy, na jednotky, ktoré sú motivačne zviazané s biblickými textami. A z toho plynie práve možnosť interdisciplinárne zameraného výskumu, ktorý aktuálne na ružomerskom pracovisku prebieha.

Informáciu o tom, že ružomerská KSJL patrí medzi najmladšie slovakistické pracoviská, možno doplniť o údaj, že ide aj o jedno z najmenších vysokoškolských slovakistických pracovísk na Slovensku. Personálna dimenzia tak smerom k výskumným aktivitám, k ich preferenčnému výberu, pôsobí ako delimitačný a determinujúci faktor, ktorý objasňuje, prečo napríklad v sledovanom období nie sú výraznejšie zastúpené výskumy v oblasti dialektológie a historickej lingvistiky – výskumy, ktoré v predchádzajúcom období boli relevantnou súčasťou vedeckého profilu pracoviska. Posilnenie frazeologického bádateľského prúdu pri stagnácii personálnych kapacít pracoviska išlo ruka v ruke s utlmením dialektologických a historickolin-gvistických bádateľských aktivít. Pravda, tu sa už dostávame k neuralgickým otázkam, ktoré súvisia s financovaním vedy a vysokého školstva, k otázkam, ktoré citli-vo vníma nielen ružomerské pracovisko. Ako však aj táto prehľadová štúdia dokladá, výsledky, ktoré katedra dosahuje v profilových oblastiach svojej vedeckový-skumnej činnosti, sú inšpiratívne a pozitívne prijímané nielen v slovenskom, ale aj zahraničnom akademickom priestore.

Literatúra

- BALÁKOVÁ, D. (2011): *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald.
- BALÁKOVÁ, D. – KOVÁČOVÁ, V. (2017): *K výskumu biblickej frazeológie*. Ružomberok: Verbum.
- BALÁKOVÁ, D. – KOVÁČOVÁ, V. (eds.) (2019): *Aspekty literárnovedné a jazykovedné IV*. Ružomberok: Verbum.
- BALÁKOVÁ, D. – KOVÁČOVÁ, V. – MOKIENKO, V. M. (2013): *Nasledije Biblii vo frazeologii*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald.
- BALÁKOVÁ, D. – WALTER, H. – MOKIENKO, V. M. (2012): *Lepta biblejskoj mudrosti (Kratkij rusko-slovacko-nemeckij slovar krylatych slov)*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald.
- IVANOV, J. Je. – MOKIENKO, V. M. (eds.) (2019a): *Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyraženi i aforizmov s sootvetstviami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach. V dvuch tomach. A – O*. Mogilev: Mogilevskij gosudarstvennyj universitet imeni A. A. Kulešova.
- IVANOV, J. Je. – MOKIENKO, V. M. (eds.) (2019b): *Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyraženi i aforizmov s sootvetstviami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach. V dvuch tomach. P – Ja*. Mogilev: Mogilevskij gosudarstvennyj universitet imeni A. A. Kulešova.
- KOVÁČOVÁ, V. (2010): *Sotácke nárečia severovýchodného Zemplína z aspektu petrifikácie a nivelizácie*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku – Filozofická fakulta.
- KOVÁČOVÁ, V. (2015): *Z problematiky archaizmov v slovenských nárečiach (s osobitným zreteľom na sotácke nárečia severovýchodného Zemplína)*. Ružomberok: Verbum.
- KOVÁČOVÁ, V. – LIGOŠ, M. (2019): *O stave vecí sveta i o sebe chcem mať jasnú a zväženú predstavu...* In: *Kuriér*, 8/3, 4 – 7.
- LIGOŠ, M. (1999): *Možnosti rozvíjania vnútorných duchovných dynamických síl osobnosti žiaka vo vyučovaní slovenského jazyka. Kapitoly z teórie vyučovania materinského jazyka*. Ružomberok: Žilinská univerzita – Katecheticko-pedagogická fakulta sv. Ondreja v Ružomberku.

- LIGOŠ, M. (2003): *Motivačné a duchovné rozmery vyučovania slovenského jazyka. Kapitoly z didaktiky materinského jazyka*. Ružomberok: Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- LIGOŠ, M. (2009a): *Základy jazykového a literárneho vzdelávania I. Úvod do didaktiky materinského jazyka a literatúry*. Ružomberok: Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- LIGOŠ, M. (2009b): *Základy jazykového a literárneho vzdelávania II. Úvod do didaktiky materinského jazyka a literatúry*. Ružomberok: Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- LIGOŠ, M. (2019): *Vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka v minulosti, prítomnosti a budúcnosti (Kapitoly z dejín vyučovania slovenčiny s výzvami do budúcnosti)*. Bratislava: Veda.
- LIGOŠ, M. (2020): Continuity of traditional and new tendencies in L1 teaching: A scientific essay on the challenges and projections. In: *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 20/1, 1 – 18. DOI 10.17239/L1ESLL-2020.20.01.11.
- LIGOŠ, M. a kol. (2011): *Rozvíjanie motivácie u žiakov vo vyučovaní slovenčiny*. Ružomberok: Verbum.
- MLACEK, J. – BALÁKOVÁ, D. – KOVÁČOVÁ, V. (2009): *Vývin súčasnej frazeológie: východiská, podoby, uplatňovanie, akceptácia*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku – Filozofická fakulta.

Internetové zdroje

- [1] <https://www.ku.sk/fakulty-katolickej-univerzity/filozoficka-fakulta/katedry/katedra-slovenskeho-jazyka-a-literatury/> (cit. 16. 10. 2023).